

סגור חלון

ביהמ"ש חייב את בנק מזרחי לפצות את חברת מחסני חשמל המקורית בכ-20 מיליון שקל לאחר שמצא אותו אחראי להתמוטטותה

הבנק סגר, באופן פתאומי ומייד, את מסגרת האשראי של החברה, וגרם בכך לנזק מומחים: "מדובר בתמרוז אזהרה לבנקים"

אלה לוי-וינריב 18/5/09

מאז פרוץ המשבר הכלכלי העולמי נמצאים הבנקים בדילמה יום-יומית: האם להעניק אשראי לחברות המחזרות אחר פתחן או לסגור את הברזים. מצד אחד, הם מעוניינים בלקוחות ובכסף שטמון בהצלחותיהן. מצד שני, מנקר בליבם החשש כי לא יוכלו לתבוע את חובותיהם של אותן חברות, שרבות מהן תלויות על בלימה, בעקבות המשבר.

לדילמה הלא פשוטה הזו הצטרפה החודש קביעתו של ביהמ"ש המחוזי בת"א בתיק "ותיק" - המתנהל מזה 10 שנים בערכאה האמצעית - שלפיה בנק **מזרחי** אחראי להתמוטטות חברת מחסני חשמל ולפירוקה, לאחר שהחליט ללא התראה על סגירה מיידית של מסגרת האשראי שהעמיד לרשותה.

מכת מוות לעסק

נדמה שהעיתוי בו ניתן פסק-הדין לא יכול להיות מתאים יותר. "הוא עוסק בפרשה משנת 1992, אולם על רקע המשבר הכלכלי הנוכחי, השאלות המתעוררות בו רלבנטיות מתמיד. מצוקת האשראי של בעלי עסקים, קשיים כלכליים המובילים להחזרת שיקים, חששם של הבנקים להעמיד אשראי, והנזקים הקשים כתוצאה מסגירת 'ברז האשראי' לעסק פעיל, מועצמים אף יותר בעידן הנוכחי", אומרת ד"ר רות פלאטו-שנער, ראש המרכז לדיני בנקאות במכללה האקדמית נתניה.

הזכות לביטול או הקטנת מסגרת אשראי היא זכות "היסטרית" מבחינת חשיבותה לבנק, שמרגע שהעמיד את האשראי ללקוח נטל על עצמו את מלוא הסיכון שבעסקה. אם הלקוח בצרות כלכליות - הבנק יכול לממש את זכותו לסגירת הברזים ולהקטין את הפגיעה בו עצמו. "כשמדובר בגוף עסקי הניזון מהאשראי הבנקאי, ביטול המסגרת עלול להוות מכת מוות לעסק. מכאן החשיבות של הפעלת זכותו החוזית של הבנק בזהירות הראויה, תוך שמירה על אינטרס הלקוח וניסיון להקטין עד למינימום את הפגיעה בו", מסבירה פלאטו-שנער.

לדבריה, "הקביעה החשובה העולה מפסק-הדין היא שהמסמכים הבנקאיים אינם חזות הכול. גם אם החוזה הבנקאי מאפשר לבנק לבטל את המסגרת באופן מייד, הרי שהחובות השונות המוטלות על הבנק כלפי לקוחו - חובת תום הלב, חובת הזהירות וחובת האמון - עלולות למנוע ממנו להפעיל את זכותו.

"פסק-הדין חשוב ביותר בנוגע לזכותו של הבנק לבטל או להקטין את מסגרת האשראי של הלקוח. הוא מציב את הגבולות לזכותו של הבנק לבטל או להקטין את מסגרת האשראי".

פסה"ד מבוסס בעיקרו על העובדה שהבנק ביטל את מסגרת האשראי באופן מידי וללא מתן התראה מראש לחברה. עוד נקבע, כי העובדה שהבנק דיבר ב"שני קולות" - מצד אחד התריע בפני החברה כי בכוונתו להפסיק לכבד שיקים של החברה, אך מאידך הגדיל לחברה את מסגרת האשראי בצורה משמעותית ובכך אפשר לה להמשיך ולמשוך שיקים - מחייבת אותו לעמוד מאחורי הנוהג החדש שיצר, תחת ההסכמים הכתובים שהיו בינו לבין החברה.

לדברי פלאטו-שנער, קביעה זו עלולה לפגוע דווקא בלקוחות. "לא אחת נגרם ה'זיגוג' במדיניות הבנק דווקא מתוך רצון ללכת לקראת הלקוח ולהגמיש את הכללים לטובתו. חיוב הבנק לפעול בצורה עקבית עלול להוביל להתנהגות נוקשה ובלתי מתפשרת מצד הבנק".

בגדול, מבהירה פלאטו-שנער, המפסידים העיקריים מפסק-הדין הנם הבנקים. "פסק הדין מציב תמרוך אזהרה לבנקים בנוגע להפעלת זכותם לביטול או הקטנה של מסגרת האשראי שהועמדה ללקוח. סכום הפיצויים הנכבד שהוטל על הבנק לשלם לחברה יגרום לבנקים לנקוט משנה זהירות בנושא".

עו"ד גלעד נרקיס, המתמחה בתביעות נגד בנקים ומחבר הספר "חובות החלות על הבנקים", מסכים. לדבריו, פסה"ד מעביר מסר משמעותי וברור לבנקים. "ניכרת פה מגמה של חיוב בנקים בנזקים בגין הפסקת אשראי. זו זכות של בנק, אבל ביהמ"ש קובע שצריך להפעילה במידה. הסוגיה של ביטול מסגרת אשראי היא שכיחה. הבנקים לעתים פועלים בהיסטריה ואפילו כשהם צודקים הצעדים עלולים להיות חסרי אחריות".

חובות זהירות ואמון

"בתקופה של משבר כלכלי עולמי, כשבנק מחזיר צ'ק, זה כמעט בלתי אפשרי להחזיר את הגלגל לאחור. היום כשחוזר צ'ק, הנזק ללקוח הוא חסר תקנה ויכול להוביל חברה מצוינת לקריסה טוטאלית. פסה"ד אומר לבנקים שצריך להתנהג אחרת. ביהמ"ש אומר לבנק שהוא לא צריך להסתכל רק על האינטרסים שלו, אלא על האינטרס של הציבור. קיבלת כרטיס מהמדינה לנהל בנק - זו זכות. אתה עובד בשביל הציבור בדיוק כפי שהוא עובד בשבילך".

* זה יגביר את "תיאבון" החברות ונראה יותר תביעות נגד בנקים?

"בהחלט יהיו חברות שיבינו שכשהבנק גורם נזק ומביא לקריסה, יש מה לעשות ושווה לברר את הצדק בביהמ"ש. הרבה פעמים חברות אומרות לעצמן גם ככה קרסתי, אנשים מאבדים את העניין ולא תובעים. למה הם צריכים לבלות 5-6 שנים בבית משפט, במיוחד כשהחברה לא תיהנה מהכסף אלא הנושים?"

"פסה"ד הזה אומר לחברות 'זה שווה לכן. שווה לעמוד על זכותן ולברר את הטענות'. זו בהחלט בשורה. אין קו אחיד בפסיקה בנוגע לקו הגבול ומתי ניתן להפסיק אשראי. כל מקרה נבחן לגופו. בזכות פסה"ד הזה, היום שווה לנסות ולהילחם בבנקים. לא תמיד כשהבנק נוקט בעמדה של הפסקת אשראי, כדאי לוותר. אני חושב שהציבור צריך להיות שמח על פסה"ד הזה".

האם לבנקים יש סיבה לחשוש? האם הם אמורים לשנות ממנהגם, להחמיר את הכללים

ולהקשיח עמדות מול חברות? האם מאזן הכוחות מתחיל להשתנות והבנקים - שידם בדרך-כלל על העליונה - איבדו במשהו ממעמדם? לא בטוח.

עו"ד ד"ר רוי בר-קהן, מומחה לדיני בנקאות ומרצה באוניברסיטת תל-אביב ובמרכז הבינתחומי בהרצליה, לא חושב שיש פה בשורה גדולה, לא לבנקים ולא ללקוחותיהם. לדבריו, "פסק הדין קובע חבות כספית גבוהה, אבל מבחינה משפטית מיישם הלכות שנקבעו כבר על-ידי בית המשפט העליון בכל הנוגע לחובות הזהירות והאמון המוטלות על בנקים המבקשים להפסיק את מסגרת האשראי של חברות. פסה"ד חשוב כי הוא מציף את העניין, אבל הוא בסך-הכול הופך הלכה למעשה".

גם אחד מעורכי-הדין המוכרים בתחום הבנקאות, לא מתרגש מפסה"ד. "פסק דין הזה הוא לא מהפכני ולא מיוחד בכלל". באופן מפתיע, עורך-הדין הבולט, שמרבית לקוחותיו הם בנקים, לא חושב שפסק-הדין שגוי מבחינה משפטית. "אני לא מבין מה לא בסדר בפסה"ד. יש הרבה פסיקה שאומרת לבנק 'אתה לא בסדר, תישא בתוצאות'. הדבר היחיד שהופך את פסה"ד למשמעותי זה שבמקרה הזה התוצאות קטסטרופליות, החיוב הכספי גבוה, לכן כולם מתייחסים לכך כהלכה משמעותית". *

השתתף בהכנת הכתבה: יניב מגל

תגובה

מזרחי: "פס"ד מוטעה מהיסוד. נגיש עירעור"

"להבנתנו פסק-הדין מוטעה מהיסוד, הן ברמה העובדתית והן ברמה המשפטית, ולכן בנק המזרחי מתכוון להגיש ערעור על פסק-הדין", כך מודיע היום עו"ד גבי מויאל-מאור, ממשד המבורגר-עברון, המייצג את בנק המזרחי בפרשה.

לדבריו, קביעותיה של השופטת צפורה ברון אינן מעוגנות בחומר הראיות. "מדובר בחברה שחרגה ממסגרות אשראי ומביטחונות שהתחייבה להעמיד להבטחת האשראי. הבנק התרה בחברה יותר מפעם אחת וגם החזיר לה צ'קים כתוצאה מההפרות החוזרות ונשנות. בסופו של דבר, לאחר שהחברה לא שעתה להתרעות והתעלמה מהנושאים הקריטיים האלה, ננקט מהלך של ביטול המסגרת, וגם זה היה באמצעות הודעה מסודרת של מכתב שנשלח שהחברה נתבקשה תוך 30 יום לחסל את המסגרת.

כשל בסיסי

"למיטב הבנתי, אם הלקוח מפר באופן שיטתי את הסכם האשראי שיש איתו, אז הבנק חייב לנקוט פעולה, שאחרת הוא ימצא רשלי. הרי אנחנו מכירים את הפרשיות שיש היום, מפרשת פלד גבעוני והלאה, במסגרתן טוענים שהבנקים מפזרים אשראים או שיש טענות על אי הקפדה על בטחונות וכיוצ"ב. במקרה הזה הבנק נהג בדרך היחידה האפשרית".

מעבר לכך, טוען מויאל, "יש כשל בסיסי בפסק הדין, מכיוון שהוא לא בוחן את שאלת הקשר הסיבתי בין ביטול האשראי לקריסת החברה. נניח שסגרת מסגרת אשראי של כמה מאות אלפי שקלים, בזה אני גורם להתמוטטות של חברה ששווה עשרות מיליונים? בפסק הדין אין זכר לכל העניין הזה ולכן זאת שאלה מעניינת".

